

## ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ГРУПИ ДІЄСЛІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Одним з актуальних шляхів вивчення системних зв'язків лексичних одиниць є виділення семантичних полів. Поняття семантичного поля запровадив у лінгвістику відомий німецький вчений Й. Трір. Лінгвісти по-різному визначають поняття семантичного поля, але більшість з них сходяться на думці, що початковою передумовою для розуміння сутності семантичного поля є наявність системної організації слів, які входять до цього поля. Розуміння лексико-семантичного поля як системи знайшло своє практичне втілення в дослідженні й різних лексико-семантичних парадигм, у тому числі і ЛСГ [1, 75]. У даній статті визначається лексико-семантична група (ЛСГ) як семантичне об'єднання слів, що належать до близьких парадигм однієї частини мови [3, 49]. До списку фразеологізмів входили ті, що містили у своїх тлумаченнях хоч одну лексичну одиницю зі списку інвентаризованих.

Метою статті є визначити склад лексико-фразеологічної групи дієслів зі значенням інтелекту в сучасній німецькій мові, що раніше ще не проводилося. Новим для дослідження є і те, що вперше в синхронії проводиться інвентаризація лексико-фразеологічної групи дієслів зі значенням інтелекту в сучасній німецькій мові на об'єктивних формалізованих основах, яка допомагає створити формалізовану основу для когнітивних робіт.

Дослідження базується на принципі об'єктивної інвентаризації ЛСГ, широко репрезентованого дослідниками В.В. Левицьким, Н.Д. Капатруком

та Л.В. Бистровою [1, 75-78], та в інших публікаціях цієї школи. Використовуючи методику вищезгаданих дослідників, застосуємо для визначення ваги компонента в тлумаченні формулу (1), за допомогою якої можна визначити вагу компонента в кожному зі слів отриманого списку [2, 88]:

$$W=(n+1)-r/n, \quad (1)$$

де  $W$  – вага компонента,  $n$  – кількість компонентів тлумачення,  $r$  – порядковий номер компонента в словниковій статті.

Значення  $W$  можуть бути в межах від нуля до одиниці. Чим ближче величина ваги компонента до одиниці, тим більше він семантично зв'язаний з основним значенням тлумачного слова.

З метою більшої об'єктивізації дослідження було використано вісім словників (чотири синонімічні<sup>1</sup> та чотири тлумачні<sup>2</sup> словники сучасної німецької мови, за допомогою яких ми визначали середню вагу компонента за формулою:

$$W_{\text{серед.}}=W_1+W_2+\dots+W_n/n, \quad (2)$$

де  $W_{\text{серед.}}$  – середня вага компонента,  $W_1, 2, n$  – вага компонента в першому, другому,  $n$  – му словнику,  $n$  – кількість словників.

---

<sup>1</sup> 1) Peltzer K., Normann R.: Das treffende Wort: Wörterbuch sinnverwandter Ausdrücke – Thun: Ott Verlag, Aufl.19, 1994.– 695 S.

2) Duden. Das Synonymwörterbuch. – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: 3., völlig neu erarbeitete Auflage: Dudenverlag, 2004 – Bd. 8.

3) Bulitta E., Bulitta H.: Das grosse Lexikon der Synonyme – Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2005. – 1049 S.

4) Görner H., Kempcke G. Synonymwörterbuch. –Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1974. – 643 S.

<sup>2</sup> 1) Bünting K., Karatas R.: Deutsches Wörterbuch – Chur/Schweiz: Isis Verlag AG, 1996. – 1472 S.

2) Duden. Deutsches Universalwörterbuch. – Mannheim / Wien / Zürich: Dudenverlag, 1996. – 1816 S.

3) Lingen. Neues deutsches Wörterbuch – Köln: Lingen Verlag, 2003. – 1055 S.

4) Wahrig G. Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. – Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH, 1994. – 1824 S.

На першому етапі визначаємо домінанту групи – *denken* і на основі словників складаємо початковий список слів, за допомогою яких розкривається зміст домінанти. Далі за допомогою формул знаходимо середню вагу домінанти в тлумаченні слів вихідного списку (таблиця 1). На другому етапі початковий список стратифікуємо на основі частотних характеристик слів, що входять до його складу. Словам, які зустрілись у чотирьох і більше з восьми синонімічних та тлумачних словників, надається статус ядерних лексем. У нашому випадку до таких належать: *meinen* (0,72); *nachdenken* (0,6).

На основі одержаних результатів весь список поділяється на 3 групи.

Перша група – дієслова, що належать до „ядра” групи: *meinen* (0,72), *nachdenken* (0,6).

Друга група – слова, що входять до центрального складу групи: *erkennen* (0,12), *sich bewußt werden* (0,13), *sinnen* (0,33), *überlegen* (0,11), *überdenken* (0,13), *seine Gedanken sammeln* (0,13), *mit sich zu Rate gehen* (0,13), *sich beschäftigen mit* (0,27), *einen Einfall haben* (0,13), *den Geist in Anspruch nehmen* (0,13), *einprägen* (0,1), *klar sehen* (0,13), *grübeln* (0,18), *halten für* (0,28), *Schlüsse ziehen* (0,13), *urteilen* (0,11), *sich vergegenwärtigen* (0,13), *wähnen* (0,18), *schließen auf* (0,13), *finden* (0,24), *ein Licht aufgehen* (0,13), *gewahr werden* (0,13), *sich erinnern* (0,21), *bedenken* (0,14), *sinnieren* (0,11), *brüten über* (0,1), *knobeln* (0,17), *glauben* (0,19), *dafürhalten* (0,11), *sich ausrechnen* (0,18), *gedenken* (0,43), *beachten* (0,1), *berücksichtigen* (0,1), *beabsichtigen* (0,23), *vorhaben* (0,12), *laut denken: sprechen* (0,12).

		W1	W2	W3	W4	W5	W6	W7	W8	W- сумарне	W- середнє
1	erkennen	0,44			0,55					0,99	0,12
2	sich bewußt werden	1				-				1	0,13
3	sinnen	0,67	0,96				0,67	0,33		2,63	0,33
4	überlegen	0,56			0,32					0,88	0,11
5	überdenken	1								1	0,13
6	nachsinnen	0,67								0,67	0,08
7	sich besinnen	0,04	0,52							0,56	0,07
8	nachdenken	0,44		0,69	1		0,63	1	1	4,76	0,6
9	seine Gedanken sammeln	1								1	0,13
10	mit sich zu Rate gehen	1	-							1	0,13
11	sich beschäftigen mit	0,4			0,83				0,9	2,13	0,27
12	einen Einfall haben	1								1	0,13
13	den Geist in Anspruch nehmen	1								1	0,13
14	einprägen	0,8								0,8	0,1
15	klar sehen	1								1	0,13
16	grübeln	0,5	0,94							1,44	0,18
17	halten für	0,5					0,75		1	2,25	0,28
18	meinen	0,5	0,96	0,88	0,86		0,93	0,75	0,85	5,73	0,72
19	Schlüsse ziehen	1				-				1	0,13
20	urteilen	0,25			0,6					0,85	0,11
21	sich vergegenwärtigen	1								1	0,13
22	wähnen	0,5	0,9							1,4	0,18
23	schließen auf	1								1	0,13
24	finden	0,44	0,15			0,75		0,6		1,94	0,24
25	ein Licht aufgehen	1								1	0,13
26	gewahr werden	1								1	0,13
27	sich erinnern	0,53			0,57		0,6			1,7	0,21
28	bedenken		0,21		0,92					1,13	0,14
29	sinnieren		0,91							0,91	0,11
30	reflektieren			0,6						0,6	0,8
31	brüten über		0,78							0,78	0,1
32	knobeln			0,6					0,75	1,35	0,17
33	glauben		0,92	0,6						1,52	0,19
34	dafürhalten		0,86							0,86	0,11
35	sich ausrechnen		0,85				0,6			1,45	0,18

36	gedenken		0,96			1	0,67		0,83	3,46	0,43
37	beachten		0,79							0,79	0,1
38	berücksichtigen		0,78							0,78	0,1
39	beabsichtigen		0,96	0,2	0,68					1,84	0,23
40	vorhaben		0,92							0,92	0,12
41	laut denken: sprechen				0,95					0,95	0,12

Третя група – дієслова, які ми відносимо до периферійного складу ЛСГ: *verstehen (0,06), erfassen (0,07), erwägen (0,05), nachsinnen (0,08), sich besinnen (0,07), folgern (0,07), studieren (0,06), ableiten (0,05), argwöhnen (0,09), begrüßeln (0,09), ergrüßeln (0,08), ersinnen (0,07), rätseln (0,05), reflektieren (0,08), sich entsinnen (0,09), zurückschauen (0,06), sorgen (0,08), nachgrüßeln (0,08), verachten (0,06).*

Але „тест на ім'я” не завжди може дати об'єктивний результат. За межами основної групи залишаються слова, які входять до лексико-семантичної групи, що формується, але не описуються домінантою. Тому для визначення того, які з дієслів, крім вже названих, належать до основного складу ЛСГ, ми пропускаємо їх через „фільтр” слів, що входять до ядра, тобто проводимо операцію „тест на ядро”. Якщо їх значення описується хоча б одним компонентом ядра, то тестоване слово включається до складу ЛСГ. Отримані за процедурою W величини можна певною мірою стратифікувати, що робить процедуру інвентаризації не лише об'єктивнішою, а й наочнішою. Результати проведеного „тесту на ядро” наводяться в таблиці 2.

Вага „ядрових” слів *meinen, nachdenken*

в тлумаченні дієслів вихідного списку

Таблиця 2

		W1	W2	W3	W4	W5	W6	W7	W8	W- сумарне	W- середнє
--	--	----	----	----	----	----	----	----	----	---------------	---------------

1	erkennen									0	0
2	sich bewußt weden			-	-	-				0	0
3	sinnen		0,85	1	1	1	1	1	1	6,85	0,86
4	überlegen	0,98	0,61	0,4	0,56	1	1	0,5	0,93	5,98	0,75
5	überdenken		0,5	0,4			1		1	2,9	0,36
6	nachsinnen		0,77	0,4	1	-	1	1	1	5,17	0,65
7	sich besinnen	0,55	0,9			0,67	1	-	0,9	4,02	0,5
8	seine Gedanken sammeln		-	-	-	-	-	-		0	0
9	mit sich zu Rate gehen		-	-	-		-	-	-	0	0
10	sich beschäftigen mit		0,13				0,67			0,8	0,1
11	einen Einfall haben			-	-	-	-	-	-	0	0
12	den Geist in Anspruch nehmen			-	-	-	-	-	-	0	0
13	einprägen									0	0
14	klar sehen				-					0	0
15	grübeln		0,78	0,64	0,18	1		1	1	4,6	0,58
16	halten für									0	0
17	Schlüsse ziehen		-	-		-	-		-	0	0
18	urteilen		-		0,2					0,2	0,03
19	sich vergegenwärtigen		-							0	0
20	wähnen		0,55							0,55	0,07
21	schließen auf		-							0	0
22	finden		0,04	0,24	0,69			0,8		1,77	0,22
23	ein Licht aufgehen		-	-	-		-			0	0
24	gewahr werden		-	-		-			-	0	0
25	erinnern sich	0,47								0,47	0,06
26	bedenken		0,88	0,5		1	1		0,64	4,02	0,5
27	sinnieren		0,7	0,55			1	1		3,25	0,41
28	reflektieren		0,82	0,5	0,67	0,67	0,75	0,5	0,88	4,79	0,6
29	brüten über		0,58			0,8	0,6	0,75		2,73	0,34
30	knobeln	0,85	0,86	0,33		0,5	0,33		0,5	3,37	0,42
31	glauben	1	0,69	0,5	0,33				0,86	3,38	0,42
32	dafürhalten		0,14	0,4	1	-	0,75	0,67	0,75	3,71	0,46
33	sich ausrechnen			0,4						0,4	0,05
34	gedenken									0	0
35	beachten									0	0
36	berücksichtigen									0	0

37	beabsichtigen									0	0
38	vorhaben									0	0
39	laut denken: sprechen	1		0,59						1,59	0,2

Отже, здійснивши „тест на ядро”, відносимо дієслова *sinnen* (0,86), *überlegen* (0,75), *nachsinnen* (0,65), *sich besinnen* (0,5), *grübeln* (0,58), *bedenken* (0,5), *reflektieren* (0,6) до основного складу ЛСГ.

Виписавши з вище вказаних словників дієслова зі значенням інтелекту було встановлено склад дієслів ЛСГ. Отриманий польовий склад групи доцільно стратифікувати та описати за окремими парадигмами, що має постати предметом окремого дослідження.

#### Література

1. Быстрова Л.В., Капатрук Н.Д., Левицкий В.В. К вопросу о принципах и методах выделения лексико-семантических групп слов // Филол. науки.- 1980. - № 6. – С. 75-78.
2. Левицкий В.В. Статистическое изучение лексической семантики. -К., 1989.- 155с.
3. Степанова Г.В., Шрам А.Н. Введение в семасиологию русского языка.- Калининград, „Калининградская правда“, 1980.-72с.

#### Список лексикографічних джерел

4. Bulitta E., Bulitta H.: Das grosse Lexikon der Synonyme – Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2005. – 1049 S.
5. Bünting K., Karatas R.: Deutsches Wörterbuch – Chur/Schweiz: Isis Verlag AG, 1996. – 1472 S.

6. Duden. Das Synonymwörterbuch. – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: 3., völlig neu erarbeitete Auflage: Dudenverlag, 2004 – Bd. 8. – 1104 S.
7. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. – Mannheim / Wien / Zürich: Dudenverlag, 1996. – 1816 S.
8. Görner H., Kempcke G. Synonymwörterbuch. –Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1974. – 643 S.
9. Lingen. Neues deutsches Wörterbuch – Köln: Lingen Verlag, 2003. – 1055 S.
10. Peltzer K., Normann R.: Das treffende Wort: Wörterbuch sinnverwandter Ausdrücke – Thun: Ott Verlag, Aufl.19, 1994. – 695 S.
11. Wahrig G. Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. – Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH, 1994. – 1824 S.